

De lat hoog voor vakonderwijs: taalbeleid in de klas via taal- gerichte vakdidactiek

1 oktober 2008

Auteur: Maaïke Hajer

Volume: 38

Nummer: 1

Pagina's: 11-27

Documenten

- [vonk_jrg38_003.pdf](#)

11 de lat hoog voor vakonderwijs taalbeleid in de klas via taalgerichte vakdidactiek maaïke hajer taalvaardigheid nederlands ontwikkelen onze leerlingen wel in de lessen nederlands het klinkt zo logisch maar is het ook waar denk maar eens aan de biologieleraar die bespreekt hoe een skelet bestaat uit beenderen die vastzitten aan botten verbonden met pezen waardoor een dier of mens kan bewegen een deel van de taal die hij gebruikt zal nieuw zijn voor de leerlingen dus tegelijk met vakinhouden ontwikkelen ze hun nederlands is het dan efficiënt een dergelijke taal binnen het vak nederlands aan te leren een retorische vraag taal en leren zijn immers binnen vakken onlosmakelijk met elkaar verbonden wanneer de taalverschillen in een klas echter groot zijn wordt het voor de vakleraar een hele uitdaging om ervoor te zorgen dat zijn taalgebruik goed aansluit op het taalniveau van de leerlingen zodat iedereen zich verder kan ontwikkelen in taal en vakkennis taalgericht vakonderwijs is een didactiek waarin taal en vakonderwijs worden geïntegreerd in dit artikel¹ bespreken we de invoering van taalgericht vakonderwijs de achtergronden en de gebruikt kunnen worden invulling van deze didactiek die als onderdeel van een breder schooltaalbeleid juist in de vakken taal en leren niet te scheiden taalontwikkeling bevordert in aan vul ling op een gericht programma nederlands eerst gaan we nader in op de we veronderstellen dat de hersenen van verwevenheid van taal en leren en op het leerlingen in ons onderwijs actief werken belang dat vakleraren hier oog voor krijgen wanneer we uitleg geven en hen laten vervolgens focussen we op de functie van luisteren wat zou het taalgericht vakonderwijs de lat hoog leggen handig zijn in de hoofden voor vakonderwijs daarna wordt taalgericht van de jongeren te kunnen taalgericht vakonderwijs geschetst als onderdeel van kijken om te checken wat vakonderwijs is een taalbeleid en komt de didactiek meer in daar nu werkelijk gebeurt een didactiek detail aan bod de kenmerken van contextrijk sluit die uitleg wel aan bij waarin taal en interactief onderwijs met taalsteun worden wat ze weten kennen ze vakonderwijs

toegelicht ten slotte worden enkele de gebruikte begrippen worden praktische hulpmiddelen beschreven die bij wel waar vallen de geïntegreerd oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 12 taalverschillen gaten taalverschillen in naar aanleiding van proefwerken wanneer in de klas komen de klas komen niet zomaar blijkt dat leerlingen de dingen maar niet zomaar aan het licht wanneer moeizaam kunnen formuleren zo gaven aan het licht leerlingen stil zijn hoor je enkele vijftienjarige leerlingen in de bijvoorbeeld niet hoe zij aardrijkskundeles de volgende antwoorden een en ander formuleren veel klachten over op de vraag wat is irrigatie taal-niveaus komen dan ook pas naar voren voorbeeld 1 wat is irrigatie 1 irrigatie kunstmatige water aanvoeren 2 kunstmatige water aanvullen 3 irrigatie kunstmatige meren aanvullen 4 irrigatie is kunstmatige wateraanvoer 5 kunstmatig water toevoegen 6 de kunstmatige water dat word aangelegd 7 op een kunstmatige manier water aanvullen 8 kunstmatige aanvoer van water naar land 9 watervoorraad 10 watervervoering naar waar niet water ligt bijv die watersproeiers 11 het schoonmaken van water 12 kunstmatige meren waar met rivierwater toevoegen uit hajer 1996 ook besproken in hajer meestringa 2004 p 27 ten eerste is het de vraag of deze toetsvorm wikkeling en verfijning van het taalgebruik nu wel inzicht geeft in verworven kennis moeten toewerken hij zou in plaats van op maar blijft de vraag welk antwoord nu toont het eind van een lessenreeks al tijdens de dat een leerling de werking van irrigatie lessen moeten volgen wat leerlingen aan heeft begrepen de antwoorden echoen taalvaardigheid rond de nieuwe lesstof formuleringen uit de les of het lesboek maar ontwikkelen zijn geen van alle correct of foutloos er is ook verwarring met andere begrippen laten we eens kijken naar een voorbeeld namelijk de kunstmatig aangelegde spaar enkele leerlingen in de basisschool zijn bek kens eigenlijk geeft antwoord 10 als bezig met proefjes rond het thema water enige weer dat een leerling probeert uit te al pratend verwoorden ze wat ze hebben drukken waar het om gaat maar zowel zien gebeuren en de leerkracht laat hen een inhoudelijk als qua taal is er nog veel op aan verslagje schrijven een kind schrijft als je te merken kortom om deze antwoorden te met een doekje over water gaat dan is alles kunnen corrigeren en beoordelen zou de weg deze uiting zou je kunnen beoordelen leraar in de lessenreeks gericht naar ont als rammelend incorrect gebruik van het 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 13 nederlands maar kijkend naar de betekenis textiel inhoudelijk worden uitgediept die dit kind hiermee probeert uit te drukken terwijl tegelijk de benodigde taal ontwikkeld kun je ook een ander oordeel vellen het wordt wat gebeurt er bijvoorbeeld bij een kind tracht in eigen woorden weer te geven spons en een plasje melk vergelijk eens wat het heeft zien gebeuren en dat is een hoe verschillende soorten textiel deze blijkt van leren om nu te komen tot een vloeistoffen opnemen absorberen uitein mooiere omschrijving moet de leerkracht delijk kan het thema worden afgesloten in actie komen bijvoorbeeld door al pratend met een verslag of toets waarin de leerlingen over het proefje een nieuwe formulering in daadwerkelijk de vaktal absorberen gaan te brengen het doekje neemt het water gebruiken daar is dan gericht naar toe op of misschien zelfs het doekje absorberd door de leerkracht al kijkend beert het water door vervolgens andere onderzoekend pratend en schrijvend der leerzame taken aan te bieden kan dit ver gelijk

onderwijs duiden we aan met de schijnsel absorptie van vloeistoffen door volgende term taalgerichte vakdidactiek vakonderwijs waarin expliciete vakdoelen en taaldoelen zijn benoemd waaraan gewerkt wordt via een contextrijke didactiek vol interactie en met taalsteun hajer meestringa 2004 verder in dit artikel zullen we de kenmerken natuurkundeleraar peter merkt dat de context interactie en taalsteun nader toe teksten van zijn boek voor het derde jaar lichten maar eerst gaan we in op de vraag secundair onderwijs behoorlijk pittig zijn er waarom deze didactiek nu van bijzonder komen veel vragen over moeilijke woorden belang is in klassen met veel taalverschillen waardoor hij veel tijd door de aanwezigheid van bijvoorbeeld kwijtraakt aan het uitleg tweedetaalsprekers of grote dialectale gen van de tekst ook bij taalgericht variatie het begeleid zelfstandig vakonderwijs is leren bzl loopt hij aan een manier om tegen die taalfactor de de kwaliteit van leerlingen begrijpen de vakonderwijs de lat hoog voor vakonderwijs instructies niet zelfstandig hoog te houden niet vanzelfsprekend waardoor hij veel aandacht moet besteden aan het taalgericht vakonderwijs is een manier om steeds weer uitleggen van de instructies de kwaliteit van vakonderwijs hoog te voordat de jongeren zelf aan de slag kunnen houden wanneer leraren merken dat hun met de opdrachten als oplossing kiest hij leerlingen moeite hebben met het vereiste ervoor om zelf in meer alledaagse be taalniveau van hun vak zullen ze eigen woordingen de leerstof uit te leggen zodat oplossingen zoeken om de leerstof wel door de lastige vaktaal uit het boek minder cruciaal te kunnen werken de strategieen die ze wordt de hoofdzaken dicteert hij dan in daarbij volgen zijn inmiddels in verschillende korte samenvattende tekstjes bij de zelf studies beschreven hajer 1996 den brok werkzaamheidsopdrachten selecteert hij de e a 2004 een impressie eenvoudigste enkele lastigere opdrachten oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 14 schrapt hij op deze manier kunnen de het leren voor het proefwerk voor peter lijkt leerlingen gericht luisteren in zijn les dat een goede oplossing maar wat levert dit aantekeningen maken en die gebruiken bij voor de leerlingen op lastige teksten overslaan of leerlingen krijgen minder taal inkorten aanbod teksten zijn niet meer toegankelijk als bron om uit te leren lastige teksten in eigen voor leerlingen horen minder vak den uitleggen taal leerlingen minder zelfstandig leerlingen leren minder actief laten werken meer klassikaal praten en schrijven niet actief lesgeven rond de leerstof eigenlijk is de strategie van peter samen te wijzen kunnen zich binnen de school onge vatten als schooltaal vermijden en versim merkt processen van niveauperlag ing voor pelen uiteindelijk blijkt dat ook bij zijn doen we komen straks terug op de vraag proefwerken hij stelt losse feitenvraagjes en hoe een schoolleiding hier tijdig aandacht laat leerlingen niet meer gegevens in grotere aan kan geven maar ter verheldering van verbanden plaatsen ze hoeven niet meer te een alter natieve benadering zullen we nu redeneren te vergelijken te argumenteren eerst de taalgerichte vakdidactiek nader dat leidt dan tot opvallende resultaten toelichten leerlingen kunnen wel definities reproduceren van begrippen zoals geleiding stroming en straling van warmte maar ze niet van de herkomst van taalgericht concrete voorbeelden uit het dagelijks leven voorzien ze hebben een oppervlakkig soort vakonderwijs kennis ontwikkeld de voorbeeldantwoorden op de vraag wat is irrigatie hierboven zijn de herkomst van taalgericht vakonderwijs ook in dit licht te

bezien ligt in een moderne benadering van taal onderwijs de content based approach of peter is geen verzonnen figuur zijn stra de inhoudgerichte benadering zie brinton tegieen worden vaak gevolgd door leraren e a 2004 het idee daarachter is dat je die zelf een oplossing voor het complexe taalonderwijs niet alleen kunt vormgeven in taalgebruik in hun vakles zoeken zij komen expliciete taallessen waar leerlingen de in een neerwaartse spiraal terecht waarbij structuren van die taal bestuderen en de leerlingen op termijn niet gebaat zijn dit inoefenen of communicatieve functies geeft aan dat aandacht voor taal rechtstreeks onder de knie leren krijgen zoals jezelf te maken heeft met de kwaliteit van het voorstellen of je verontschuldigen het vakonderwijs en het te behalen niveau het uitgangspunt van de inhoudgerichte zou daarom ook een kernthema in de school benadering is dat de betekeniscomponent moeten zijn zonder expliciete aandacht van taal een geschikte ingang is voor voor de rol van taal bij het leren en onder taalonderwijs 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 15 om tot taalverwerving te komen daarover werving ook te creeren binnen vaklessen bestaat in taalverwervingstheorie consensus waarom zouden we daar in zoveel uren per moeten drie condities gerealiseerd zijn week de kansen voor taalontwikkeling laten een voldoende rijk begrijpelijk taal aan liggen terwijl aandacht voor taal tegelijk ook bod cruciaal is voor de kwaliteit van het vak gelegenheid tot taalproductie praten en onderwijs zelf schrijven rond de nieuwe begrip pen feedback op die productie waaruit leerders kunnen afleiden of hun uiting be taalgericht vakonderwijs op grepen en correct is dan wel bijgesteld moet worden hoofdlijnen dat geldt in natuurlijke settings van taal in nederland is sinds het eind van de jaren verwerving buiten de school wanneer je op negentig gericht gewerkt aan een didactiek een studiereis in engeland bijvoorbeeld wilt die binnen vakonderwijs taalontwikkeling weten hoe het schoolsysteem daar geor zou integreren gebruikmakend van inter ganiseerd is zul je veel specifiek engels leren nationale voorbeelden o m ecchevaria e a zonder dat dat je hoofddoel is ook binnen 2004 daarbij zijn in de loop der jaren vele een schoolse context zijn deze condities voor advie zen geformuleerd natuurlijke ongestuurde taalontwikkeling ze varieerden van het soms zal wel aan wezig en zou je ook zonder expliciete orga niseren van meer expliciete taallessen een deel van je taaldoelstellingen groeps werk tot het aan aandacht voor kunnen verwezenlijken zo kun je leerlingen leren van leesstrate gieen taalvormen en het aanspreken op voor hen belangrijke en het wer den op den duur inoefenen daarvan relevante thema s wat hun taalontwikkeling te lange lijstjes waardoor gewenst zijn zou meetrekken ze lezen luisteren kijken je als leraar geen houvast maar de inhoud praten schrijven over die thema s en impliciet meer hebt daarom heb ik is het startpunt krijgen ze daarmee een rijk taalonderwijs de adviezen in drie vuist aangeboden soms zal wel expliciete aan regels trachten te vatten dacht voor taalvormen en het inoefenen zorg voor context interactie en taalsteun daarvan gewenst zijn maar de inhoud is het drie principes die je gemakkelijk kunt ont startpunt houden en waarbij je kunt bekijken hoe ze bij bepaalde thema s in bepaalde klassen en dit principe voor taalonderwijs ligt ten vakken het best gerealiseerd kunnen worden grondslag aan het groeiende tweetalig on wat wordt daar nu onder verstaan ik zal de der wijs ook wel clil genoemd content drie begrippen bespreken en ter illustratie and lan-

guage integrated learning een steeds in kadertjes opnemen welk obser term die gereserveerd lijkt voor onderwijs in veerbaar gedrag van leraren daarbij aansluit moderne vreemde talen wanneer we die illustraties zijn afkomstig uit de kijkwijzer onderwijsen via het nederlands als instruc voor taalgericht vakonderwijs van eerde tietaal bij allerlei vak en vormingsgebieden e a 2007 is gebruik te maken van ditzelfde didactische en theoretisch onderbouwde principe kort deze drie didactische principes wijzen een om via een gerichte didactiek zijn de weg en zijn geen doel op zich het gaat er bovengenoemde condities voor taalver immers om dat we via aandacht voor taal oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 16 kwalitatief hoogwaardig vakonderwijs rea met het leren kijken naar een organisme en lisen in een klas waarin veel taalverschillen het nadenken over beweging en stevigheid bestaan daarom is het startpunt van taal komt er veel nederlands langs zowel vaktaal gericht vakonderwijs het expliciteren van de skelet pezen aanhechtingspunt als taalaspecten van het vakonderwijs zonder algemene schooltaal verbinden verbonden dat houvast en richtpunt zou de didactiek onderdelen functies en alledaagse woorden wel eens kunnen vervallen tot het opleuken passeren de revue de belangrijkste vaktaal en verlevendigen van lessen maar zonder begrippen hebben leraren meestal wel in het het oogmerk leerlingen zich vakleerstof talig vizier als woorden waaraan ze aandacht eigen te laten maken moeten besteden in taalgericht vakonderwijs is het belangrijk die doelen ook in andere bij het voorbeeld uit de inleiding kunnen we opzichten talig te benoemen via redene dat verhelderen de biologieleraar bespreekt ringen verbanden tussen begrippen en uit te het bewegingsapparaat van de mens tegelijk voeren taaltaken voorbeeld 2 algemene schooltaal in een les biologie redeneringen als een pees afscheurt wanneer de biceps samentrekt een antagonist functioneert verbanden tussen begrippen zijn onderdelen van het bewegingsapparaat bestaat uit taaltaken informatie uit de leestekst in schema zetten en dat schema mondeling toelichten een mondelinge presentatie geven over de werking van op schrift beschrijven hoe wie zijn taaldoelen helder heeft zal tijdens ontdekken en daardoor gemakkelijker keu de lessenreeks gericht observeren hoe zes kunnen maken in benodigde interventies leerlingen formuleren en hun struikelblokken en steun een voorbeeld uit de economieles 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 17 voorbeeld 3 betekenisvol boekhouden op de meergronden na een proefproject in een derde klas handel administratie werken nu alle derde klassen van deze school in almere gedurende twee maanden aan een jaarverslag van een eigen zelfbedacht bedrijf ze doen dit in vaste groepjes van vier leerlingen met een duidelijke taakverdeling de lerares nederlands ondersteunt de collega praktijkvakken bij de talige aspecten ze observeert de leerlingen tijdens hun werkoverleg leert ze notulen te maken en oefent met hen de mondelinge slotpresentatie de leraar economie behandelt in deze periode de kernbegrippen van een jaarverslag aan de hand van de verschillende soorten bedrijfjes in de klas de opdracht is opgenomen in het programma van toetsing en afronding de directie faciliteert en stimuleert deze manier van leren en werken die nu ook verbreed wordt naar andere afdelingen van de school contextrijk nieuwe leerstof overbrengen als losse be laat stof in schema s zetten gebruik video s grip-pen heeft weinig met leren te maken of dvd s hanteer andere tekstsoorten dan de

nieuwe stof moet natuurlijk gaan leven in schoolboeken zoals folders uit de apotheek context geplaatst worden verankerd raken of lokale informatie bladen contexten kun in de kennis die eerder is verworven onder nenen situaties uit het dage context verstaan we het verband waarin lijks leven zijn maar even contexten geven nieuwe stof geplaatst wordt door aankno zeer verwijzen naar eerder betekenis aan pingspunten aan te reiken of door leerlingen op school behandelde het leerproces zelf verbanden te laten leggen met hun stof contexten geven de leerling kan referentiekader en eerdere ervaringen over te kennis aan het leerproces zich een beeld het leren van nieuwe begrippen is al veel de leerling kan zich een vormen van de geschreven wat hier alleen kort samengevat beeld vormen van de situatie waarin kan worden nieuwe begrippen moeten aan tuatie waarin vakinhoud vakinhouden haken bij wat een leerling al weet bij eerder den worden aangeboden worden opgebouwde voorkennis het lastige in een het is nodig de context te aangeboden talig heterogene klas kan zijn te achterhalen verkennen want niet ie of het begrip ontbreekt of alleen het woord de reenkent de gebruikte het label om dat in het nederlands te benoe contexten daarnaast is het van belang dat men de leraar de talige aspecten van de context toegan kelijk maakt voor de leerlingen zowel de stof in context plaatsen kan door ze te het schriftelijke taalaanbod in boeken en relateren aan wat leerlingen al weten uit proef werken als het mondelinge taalaanbod schoolse of alledaagse ervaringen visualiseer wat de leraar zegt oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 18 aspecten van contextrijk werken hoe ga je er mee om c onte xt creeer een herkenbaar kader voor nieuwe lesstof geef voorbeelden vraag voorbeelden nodig leerlingen uit context aan te brengen k e rnbe grippe n expliciteer de kernbegrippen schrijf de kernbegrippen op het bord laat de kernbegrippen opschrijven vraag verwoording van de kernbegrippen leg relaties tussen kernbegrippen uit stimuleer de betekenisonderhandeling over kernbegrippen de nkproce sse n toon werk denkwijze hardop denken geef uitleg over werk denkwijze vraag naar werk denkwijze stimuleer de verwoording van oplossingen of uitleg van antwoorden stimuleer vakinhoudelijke vragen vakdoe le n formuleer expliciet de vakinhoudelijke doelen aan het begin van de les evalueer de vakinhoudelijke doelen aan het eind van de les vat de geleerde vakinhouden samen vol interactie leren is een interactief proces kennis komt en te begeleiden en door te reageren op de tot stand doordat je er met anderen over inbreng van leerlingen verder kunnen praat het actief gebruiken van de taal sti leerlingen veel taal leren door in groepjes of muleert de taalontwikkeling daarom moe in duo s samen te werken ten leerlingen in de klas de gelegenheid krij en te praten over de leer leren is een gen tot talige inbreng tot zowel mondelinge stof organiseer inter actie interactief proces als schriftelijke taalproductie leerlingen door te bedenken waar kennis komt tot moeten kunnen praten en schrijven in de les en hoe over de kernstof stand doordat je de leraar heeft hierbij een stimulerende met de leerlingen gespro er met anderen functie door het gesprek op gang te brengen ken wordt in de hele klas over praat 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 19 waar je ze op elkaar kunt laten reageren en als eindtaak ga bewust om met de individuele onduidelijkheden uitleggen of geef gesprek jes met leerlingen om hen ook zelf te opdrachten tot samen werkend leren waarin laten verwoorden wat het probleem is ied-

ereen meepraat laat presentaties houden aspecten van interactief werken hoe ga je er mee om vraag n ste lle n stel verschillende soorten vragen beschrijvend ordenend verklarend evaluerend stel open vragen stel echte vragen vraag door bevorder dat leerlingen elkaar vragen stellen antwoorde n ge ne re re n speel vragen en antwoorden door verdeel beurten geef de leerlingen denktijd luister met aandacht i instructie ge ve n voor opdracht n leg doelen uit geef aan wat leerlingen moeten doen bij een taak geef aan hoe leerlingen de taak moeten uitvoeren b e ge le iding voorzie n tijde ns de uitvoe ring van opdracht n geef leerlingen tijd om op gang te komen vraag naar voortgang nodig uit tot vragen stellen bied ondersteuning aan bewaak tijd en organisatie o pdrachte n nabe spre ke n koppel terug naar de doelen evalueer het proces inventariseer uitkomsten oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 20 met taalsteun taalsteun blijkt het lastigste van de drie en schrijven en soms steun in de vorm van kernprincipes ik versta eronder hulp bij het taallesjes zoals taal oefeningen bij nieuwe begrijpen en zelf produceren van nieuwe taal formuleringen in vaktaal activeer leerlingen in het vak taalsteun kan op diverse manieren bijvoorbeeld bij het begrijpen van moeilijke geboden worden onder meer door een woorden en teksten geef opstapjes bij overzicht te geven van de structuur en inhoud schrijfopdrachten door bijvoorbeeld begin van de les zodat leerlingen gericht luisteren zinnen van alinea s te geven ook gerichte en meep-raten maar ook via steun bij teksten aanwijzingen over hoe iets beter gefor-muleerd en nieuwe woorden steun bij het zelf praten kan worden zijn een vorm van taalsteun aspecten van het bieden van taalsteun hoe ga je ermee om s tructu-ur van de le s expliciteer de lesdoelen aan het begin van de les geef een heldere le-sopbouw plaats lesdoelen in een groter geheel werk met geordend materiaal han-teer duidelijke werkvormen taalbronne n expliciteer de taaldoelen aan het begin van de les besteed aandacht aan de taaldoelen tijdens de les evalueer de taal-doelen aan het eind van de les b e grijpe lijk taalge bruik spreek rustig en artic-uleer duidelijk pas taalgebruik aan de leerling aan kortere zinnen woorden uitleg-gen klemtonen leggen enz besteed aandacht aan moeilijke woorden geef aanwijzin-gen bij het lezen van teksten controleer eigen begrijpelijkheid controleer of leerlin-gen het tekstmateriaal begrijpen geef visuele ondersteuning op bord op papier of via audiovisuele middelen schema plaatjes film enz fe e dback op taalge bruik geef corrigerende en expliciete feedback op de taaluitingen van leerlingen herhaal goede taaluitingen van leerlingen help de leerlingen te formuleren herformuleer de taaluitingen van leerlingen geef voorbeelden van het beoogde taalgebruik 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 21 voorbeeld 4 taalsteun bij aardrijkskunde leer-lingen sorteren al pratend in groepjes een reeks kaartjes uit een taalspel van het projectbureau rotterdam daarop staan allerlei kenmerken van natuurrampen ze praten erover of grote stromen hete lava komen uit de berg en er zitten grote breuken in de aardkorst diep onder de grond nu bij dezelfde ramp horen als de kaartjes gesorteerd zijn krijgt ieder groepslid een stapeltje met gegevens over een ramp bijvoorbeeld een vulkaanuitbarsting aardbeving overstroming een schrijfkad-er geeft steun bij het schrijven van een tekst over deze ramp deze ramp komt voor in bijvoorbeeld de ramp ontstaat als vervolgens ten slotte door deze ramp deze ramp heeft wel geen voordelen want je kunt wel niet iets tegen deze ramp doen

namelijk als ik deze ramp zou meemaken dan gericht samenwerken aan een in de nederlandse context is door veel scho taalbeleid len de betrokkenheid van leraren bij een dergelijk taalbeleid niet afgedwongen maar op een vrijwillige basis geent dat leidt er al hierboven werd al beschreven hoe indivi gauw toe dat alleen enkele relatieve experts duele leraren zoeken naar oplossingen voor in de school met een aan de beperkte taalvaardigheid van hun leer tal bevlogen collega s pra het gaat erom dat lingen er zijn veel scholen waar leraren van ten over en werken aan er een duidelijk elkaar niet weten welke knelpunten ze erva veranderingen in de di schoolbreed ren en welke oplossingen er mogelijk zijn dac tiek met veel energie taalbeleid wordt hier komt het aan op een duidelijke sturing worden studie middagen geformuleerd van schoolontwikkeling met een actieve rol georganiseerd over bij van de schoolleiding het gaat erom dat er voor beeld taal gericht vakonderwijs maar een duidelijk schoolbreed taal beleid wordt collega s komen niet opdagen of doen ver geformuleerd waarbinnen de school doelen volgens niets met de aangereikte suggesties en middelen benoemt om taalontwikkeling bij het vertrek van de voortrekkers van het van de leerlingen continu te bevorderen en taalbeleid kunnen op zich goede aanzetten tegelijk de onderwijskwaliteit bewaakt door dan in elkaar stuiken waardoor de school aandacht te hebben voor de rol van taal bij en daarmee de leerlingen jaren verliest om leren en in de didactiek doorheen alle vak het onderwijs aan te passen aan de taal ken behoeften van de leerlingen oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 22 een schoolleider met een visie op een pedalingen ten aanzien van het eigen taal gogisch didactische aanpak passend bij de leerproces en een positieve houding ten school laat dit niet op zijn beloop maar aanzien van meertaligheid worden be neemt een actieve rol op van leraren in een vorderd talig heterogene school mag zeker binnen het huidige onderwijsbeleid worden ver aandachtspunten voor het aansturen van wacht dat zij zich reken schap geven van en beleidsontwikkeling verder professionaliseren in taalgerichte het continu volgen en in bespreking vakdidactiek opvattingen als ik ben geen bren gen van ontwikkelingen rondom de taalleraar en ga er ook geen worden kunnen school demografisch dan niet worden getolereerd een schoolleider idem voor ontwikkelingen binnen de zet de koers en de richting uit waarin de school zoals ervaren knelpunten in het school zich als geheel zal bewegen uiteraard onderwijs met aandacht voor de individuele behoeften het volgen van de taalontwikkeling en en eigenheden van leraren hajer roorda schoolresultaten van de leerlingen popu 2006 geven in dit verband op basis van latie ervaringen van utrechtse scholen voor het leidinggeven aan visieontwikkeling secundair onderwijs een aantal aanbevelingen op taal en leren en pedagogisch di voor schooldirecties en besturen dactische aanpak taalgerichte vakdidac tiek moet vooral niet geisoleerd worden taalgericht vakonderwijs is een onderdeel van bredere onderwijskundige innovaties van taalbeleid naar mijn mening zou voor zoals de invoering van begeleid zelf de hele school duidelijk moeten zijn dat het standig leren gaat om de volgende vier onderdelen van taalbeleid die samen leiden tot een gerichte aandachtspunten voor het personeelsbeleid aanpak van taal en leren in de school het sturen van professionele ontwikkeling het volgen van de taalontwikkeling van van het lerarenkorps de leerlingen bij binnenkomst en door de het faciliteren van ontwikkelwerk en

leerjaren heen om zo de behoeften en professionalisering de effecten van het onderwijsaanbod te het aantrekken van benodigde exper kunnen monitoren tise het uitwerken van een sterk curriculum nederlands waarbinnen bijzondere aan onder faciliteren verstaan we in dit verband dacht bestaat voor schoolse taalvaar het bevorderen van een leerklimaat tus digheden vanuit o a een analyse van de sen leraren waarbij vanuit een onder schoolse taken die leerlingen op deze zoekende houding een open uitwisseling school door de jaren heen moeten leren over le- spraktijk plaatsvindt uitvoeren het bieden van inhoudelijke onder steu taalgerichte vakdidactiek in alle vak en ning passend bij diverse leerstijlen zowel vormingsge- bieden waarbinnen leraren nascholing als begeleiding op de eigen taaldidactische middelen benutten om werkplek persoonlijke advisering en le hun onderwijs van hoge kwaliteit te hou ren in teamverband den het aanschaffen van benodigde leer- mid het scheppen van een gunstig taal leer delen voor leerlingen en leraren kli- maat waarin een actieve rol van leer 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 23 tandwielen de samenhang een zichzelf waarmakende voorspel ling wor tussen ped- agogische den wie denkt dat een leerling wei nig capa interpersoonlijke en citeit- en heeft zal geen beroep op die capa didactische competenties citeiten doen waar door de verwachting uit komt hoewel we hierboven de nadruk op de taal didac- tische kant van geschikt onderwijs in in het boek open ogen in de kleurrijke klas talig heterogene groepen hebben gelegd hajer e a 2007 wordt uitgebreid bespro- ken wil ik deze nadruk relativeren aandacht hoe een pedagogisch didactische be- nadering voor taal mag niet geisoleerd worden van de context voor taalgericht vakonderwijs kan bre dere aandacht voor leerlingen het wordt vormen open ogen dat vraagt een ver steeds duidelijker hoe nauw de didactische binding tussen de compe benadering in multiculturele klassen samen tenties die worden weer hangt met de pedagogische visie van leraren gegeven als tand wielen aandacht voor wie de ervaringen van leraren volgt ziet een die elkaar al draaiend in taal mag niet sterke relatie tussen aandacht voor de leer gang zetten als ze niet geisoleerd wor- den ling aandacht voor de kwaliteit van contact worden verbonden is het van bredere en aandacht voor het taal leren in interactie de vraag of competentie aan- dacht voor steeds gaat het erom te bedenken wie deze ontwikkeling effectief kan leerlingen leerling is binnen maar ook buiten school zijn is bijvoorbeeld inves oog voor de leerling zal je helpen een positief teren in interactief taal contact op te bouwen met elke leerling derwijs wel nuttig als de inbreng van omdat hij dan mee wil doen in je onderwijs leerlingen in die interactie niet echt serieus en als leerlin- gen dan meedoen en meepraten wordt meegenomen is het zaak oog te hebben voor hun leren via het nederlands en steeds die taalontwikkeling in de kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs te ondersteunen we voegen hier nog een van eerde e a 2007 is een aanzet essentiële factor aan toe namelijk het koes opgenomen in deze richting door steeds bij teren van hoge verwachtingen ten aanzien obser- vaties ook het pedagogisch handelen van elke leerling het is een bekend gegeven te bezien aan de hand van de onderstaande dat leerkracht verwach tingen in de praktijk aandachtspunten aspecten van het pedagogisch klimaat hoe ga je er mee om c ontact me t le e rlinge n begroet de leerlingen aan het begin bemoedig en waardeer hen heb aandacht voor hun welbevinden wees benaderbaar en aan-

spreekbaar sluit de les positief af oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 24 we rkk-
limaat maak duidelijk dat de leerlingen veel ruimte hebben om aan het woord te
komen stimuleer samenwerking stimuleer luisteren naar elkaar en vragen stellen
aan elkaar laat leerlingen merken dat actief meedoen belangrijk is bewaak om-
gangsvormen bevorder een sfeer van onderling wederzijds respect enkele hulpmid-
delen voor er zijn in de loop der jaren vanuit diverse lan het werken aan taal-
gericht delijke pedagogische centra hand lei dingen vakonderwijs verschenen om
stapsgewijs naar taalbeleid toe te werken bv van der maas 2004 welke hulpmid-
delen zijn nu beschikbaar naar mijn oordeel komt echter in deze stuk voor scholen
waar leraren zich willen ver ken nog onvoldoende het actieve karakter diepen en
bekwamen in taalgericht vakon van taalgerichte vakdidactiek tot zijn recht derwijs
ik geef hieronder een selectie en is er eerder sprake van een didactiek met veel na-
druk op de uitleggende rol van de voor schoolleiders leraar waarbij leerlingen
lezen en luisteren de verbinding met bzl of een andere meer voor schoolleiders die
een beeld willen activerende didactiek zal een schoolleider krijgen van ervaringen
van andere scholen daarom zelf nog moeten leg gen voor secundair onderwijs zou
ik de vol gen de vier publicaties willen aanbevelen olthof voor leraren en begelei-
ders laarveld 2003 beschrijven enkele scholen die binnen een platform van
schoolleiders via voor leraren en hun begeleiders zijn vele onderlinge bezoeken
van elkaar leerden over hulpmiddelen verschenen variërend van het leidinggeven
aan kleurrijke scholen in lesvoorbeelden op video tot handboeken over taalbeleid
gesproken geven berenst inleidend op de taalaspecten van vakonder herder 2006
een recent beeld van enkele wijs kunnen fungeren open ogen hajer amsterdamse
scholen hajer roorda e a 2007 en het handboek van hajer 2006 geven adviezen op
basis van het werk meestringa 2004 een herziene herdruk van tien utrechtse sc-
holen voor schoolleiders verschijnt in januari 2009 zie signalement is ten slotte
ook hoofdstuk vier van het elders in deze vonk nvdr rr eerder genoemde open
ogen in de kleurrijke klas hajer e a 2007 relevant waarin wordt wie de kenmerken
van taalgericht vakon betoogd dat professionalisering vanuit een derwijs wil leren
kennen met taalsteun integrale pedagogisch didactische benade interactie en con-
text als pijlers verwijs ik ring wordt opgezet graag naar kijkwijzer voor taalgericht
vak 38e jaargang nummer 1 oktober 2008 25 onder wijs van eerde e a 2007 een
puterprogramma waarmee je snel lessen observatie instrument met bijgeleverde
dvd kunt maken het is een wordapplicatie met waarop videofragmenten zijn
opgenomen allerlei taalgerichte opdrachten die gekozen die zeker tot discussie
zullen leiden een en bewerkt kunnen worden voor een taak hulpmiddel bij het sa-
men werken aan di lesbrief of lessenserie de opdrachten zijn dactische veranderingen
is ook coachen op ingedeeld in algemeen context interactie taal eveneens met
dvd alons e a 2007 en taalsteun en helpen bij het benoemen van het derde bestand-
deel van het pakket het onderwerp de leerdoelen het te maken taalgericht vooruit
is naast kijkwijzer en eindproduct het bewaken van de voortgang coachen op taal
de webapplicatie lesfa en de beoordeling en reflectie met dit briek voor taalrijk on-
derwijs bakker e a programma zijn inmiddels al veel lessen se ries 2007 waarin
leraren bij het zelf vervaardigen uitgewerkt die langzamerhand gepubli van taal-
gerichte lessenseries stapsgewijs ceerd zullen worden op de website van door di-

dactische werkvormen worden geleid het platform taalgericht vakonderwijs de drie publicaties zijn via gratis te downloaden en zeker bij lesfabriek is dat aan te bevelen inmiddels is het platform taalgericht vak omdat er steeds verbeterde versies van deze onderwijs waarin in nederland vele onder applicatie worden aangeboden steunende instellingen samenwerken aan de ontwikkeling van deze didactiek een pre kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs is tentieus project in uitvoering genomen voor bedoeld als ondersteuning bij het gericht diverse vakgebieden zijn lessenseries uitge observeren en analyseren van taalgerichte werkt met behulp van lesfabriek vervolgens vaklessen voor de verdere ontwikkeling en door vakexperts nog verder versterkt en in implementatie van taalgericht vakonderwijs de lespraktijk beproefd de lesmaterialen ko daarmee heeft het een preventieve functie men eveneens via boven genoemde website voorkomen van achterblijven of uitval van vrij ter beschikking leerlingen en een stimulerende functie verbeteren van leerresultaten het instru veel didactische suggesties zijn verder te ment biedt richtpunten voor gesprekken met vinden op de website van het steunpunt leraren over de mate waarin hun lessen gelijke onderwijskansen met name in het taalgericht zijn en het biedt aanknopingspunten digitale bronnenboek punten voor de verbetering van deze lessen de quickscan kan ingezet worden als screeninginstrument bij de start van een afsluiting een investering implementatietraject rond taalgericht vak onderwijs vervolgens kunnen met behulp met rendement van de kijkwijzer lesobservatie de afzonderlijke onderdelen van taalgericht vakon het werken aan taalgericht vakonderwijs derwijs nauwkeuriger geobserveerd en gevraagd tijd energie en inzet van velen in de na lyseerd worden de zelfreflectie instru school maar de inzet is hoog het gaat erom men ten kunnen naast de observatie instru het leren van leerlingen te faciliteren om menten worden gebruikt onderwijs met kwaliteit te blijven leveren tegelijk kan het individuele leraren die hun lesfabriek voor taalrijk onderwijs is een com werk in talig heterogene groepen als lastig oktober 2008 nummer 1 38e jaargang 26 en soms zwaar waren gaan ervaren veel en iets oplevert is het mooie van het leraars opleveren qua werkplezier zoeken naar een vak en daarvan getuigen de volgende uit werkwijze die je leerlingen enthousiasmeert spraken van enkele taalgerichte vakle raren ik sta niet meer zuchtend en steunend voor de klas maar werk weer met plezier ik denk nu elke keer hoe zal ik deze leerstof eens in het vat gieten voor mijn klas doordat ik de kinderen nu hoor praten weet ik beter waar ik moet aansluiten met mijn uitleg kortom professionele leraren die zoeken beproeven of taalgerichte vakdidactiek iets naar een didactiek die aansluit op talig hete voor hen is en dan graag samen met hun rogene klassen zouden zeker eens moeten collega s maaike hajer lectoraat lesgeven in de multiculturele school faculteit educatie van de hogeschool utrecht maaike hajer hu nl noot 1 dit artikel is met toestemming van de auteur en de uitgever overgenomen uit de hert w red 2008 taalbeleid in de praktijk een uitdaging voor elke secundaire school mechelen plantyn literatuur alons l bosch p van huijstee m morshuis j riteco a verhoog m 2007 coachen op taal in gesprek over taalgerichte didactiek brochure met dvd enschede slo platform taalgericht vakonderwijs bakker a bots r hamel j van der laan e de vos b 2007 lesfabriek softwareapplicatie voor het maken van taalgerichte lessenseries utrecht rotterdam enschede

aps ced groep slo berenst j herder a 2006 over taalbeleid gesproken groningen
etoc betekenisvol boekhouden videoproject taal en vak 2002 utrecht aps 38e jaar-
gang nummer 1 oktober 2008 27 bogaert n 2004 taalgericht vakonderwijs mag het
een beetje meer zijn nova et vetera 82 1 2 p 43 62 brinton d snow m a wesche m
2004 content based second language instruction ann arbor mi the university of
michigan press daems fr van den branden k verschaffel l red 2004 taal verwerven
op school taaldidactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs
leuven acco p 101 130 den brok p hajer m patist j swachten l 2004 leraar in een
kleurrijke school keuzes en overwegingen van docenten rond het lesgeven in een
multiculturele school bussum countinho drijkoningen j 2008 sterke schakels voor
het d bso motiverend en taalrijk lesmateriaal vonk 37 3 p 37 55 ecchevaria j vogt
m short d 2004 making content comprehensible for english language learners the
siop model second edition boston allyn bacon hajer m 1996 leren in een tweede
taal interactie in een meertalige mavo klas dissertatie groningen wolters noord-
hoff hajer m meestringa t 2004 handboek taalgericht vakonderwijs bussum coutin-
ho hajer m 2005 taalgericht vakonderwijs tijd voor een nieuw vijfjarenplan lev-
ende talen tijdschrift 6 1 p 3 11 hajer m hanson m hijlkema b riteco a 2007 open
ogen in de kleurrijke klas perspectieven voor de lespraktijk bussum coutinho hajer
m roorda j 2006 taal voor tien over de opbrengsten van het utrechtse taalarrange-
ment binnen het onderwijsachterstandenbeleid utrecht gemeente utrecht dienst
maatschappelijke ontwikkeling olthof a laarveld k 2003 kleurrijke scholen in het
voortgezet onderwijs school ontwikkeling en collegiale consultatie in meso focus
52 alphen aan de rijn kluwer steunpunt gelijke onderwijskansen 2002 bronnen-
boek bso tso gelijke onderwijskansen in de praktijk steunpuntgok be secundair on-
derwijs materiaal lesmateriaal bronnenboek index aspx van der maas m 2004
werken aan taalbeleid den bosch kpc groep van eerde d hacquebord h hajer m
pulles m raymakers c 2007 kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs brochure met
dvd enschede slo platform taalgericht vakonderwijs oktober 2008 nummer 1 38e
jaargang